

11. Az állami támogatások jelentősége – az emlékezet tükrében

Kutatási eredményeink értelmezésének végcélját a korszak megértésének igényére korlátozva, a személyes, ún. szubjektív dokumentumok használata esetünkben nélkülözhetetlen eszköz. A korszak társadalmi szereplőinek sokféle tapasztalatát ma az emlékezet tartós emléknymoi őrzik, ezeknek aktivizálására a kutatás folyamatában a különböző típusú írott anyagok tanulmányozása után került sor, irányított interjúk keretében. Kérdéseinkkel igyekeztünk olyan események, támogatási formák felidézése felé terelni az emlékezők narratíváinak folyását, amelyekre az írott anyagokban bukkantunk. Két kivételtől eltekintve, az interjúk páros helyzetekben (kérdező és emlékező) készültek, egymástól távol eső falvak idős embereivel.

A felhasznált interjúrészetekben általában arra törekedtünk, hogy az egyéni életutak partikularitásait mellőzzük és azokat az egykori tapasztalatokhoz kötődő emlék nyomokat idézzük, amelyek a kollektív viszonyulásokat, az emléknymok társadalmi relevanciáját tükrözik. Az emlékezők egymástól függetlenül, személyes percepcióik, diszpozícióik és eltérő utótapasztalataik függvényében idézték fel a korszak történéseiről konstruált emlékeiket. Az interjúrészetek tartalmi szempontból jól észrevehető módon erősítik egymást. Ha a két megye különböző falvaiban a jó hat évtizeddel korábban lezajlott állami akcióról ugyanazon jelentésű emléktartalmak kerültek felszínre ebből két következtetést vonhatunk le:

1. a megidézett, az emlékezetben újraalkotott emlékműanyag hasonló tapasztalati feltételrendszer és a mentális konstrukciók egybeeső mintáinak eredménye;
2. az emlékezet értelmezésében helyt kell adnunk annak a következtetésünknek is, hogy az esemény, vagy akció lefolyásának, megvalósítási körülményeinek, hatásának legvalószínűbb történetével van dolgunk.

A vizsgált támogatáspolitikának több olyan aspektusa van, amelyekről más forrásokban rögzített tényanyag nem maradt fenn. Amint az alábbi interjúrészletekből kiderül csak a gazdálkodói gyakorlatban rögzült és az emlékezet idézheti fel a fajálatok, a jó vetőmag termelékenységi többletét, a korszerű kisgépekkel végzett minőségi munka hasznát és tapasztalatát. Erről a tapasztalatról a személyes emlékek azonban a vizsgált korszak elő- és utótapasztalatának függvényében konstruálódnak a mai emlékezetben.

Ismeretesek azok a fenntartások, amelyek megfogalmazódtak az emlékezetet történeti forrásként, dokumentumként hasznosító törekvésekkel szemben.

Elfogadva, hogy az emlék nem a múlt pusztá felidézése, hanem valójában megkonstruálása⁴⁶⁸ felmerül a kérdés, hogy milyen a viszony a jelenben megismert narrációk és a korabeli írott dokumentumok tartalmi között: egybeesések, vagy ellentmondások milyen arányban tapasztalhatók.

A székelyföldi „magyar világ”-ot megidéző emlékezések tárgyilagosságát, hitelességét – amennyiben a személyes emlékezetnek ilyen sajátosságok tulajdoníthatók, nemcsak a szóban forgó történeti korszakot megelőző, hanem az azt követő társadalomtörténeti időszak tapasztalata is módosítja: „A társadalom – a körülményeknek és az idő múlásának megfelelően különböző módon képzelel el a múltat: módosítja konvencióit.”⁴⁶⁹ Az emlékezésnek ez a sajátossága esetünkben azt jelenti, hogy a negyvenes évek végétől kezdődő begyűjtési rendszer, a kulákosítás, az erőszakos kollektívizálás olyan hatalmi beavatkozási akciók voltak, amelyek mellett a magyar állami elvonási rendszer egyáltalán nem minősül utólag olyan súlyosnak az emlékezetben, mint azt a korabeli írott források dokumentálják.

468 Gyáni Gábor: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó, Budapest. 2001: 101 p.

469 Gyáni: i m. 142-143 p.

Másrészt a két világháború közötti romániai mezőgazdaság állami irányítása és ennek részeként a fejlesztő, segítő jellegű állami beavatkozások messze elmaradtak a magyar állam mezőgazdasági termelést segítő akcióitól. Ez a történeti előzmény nyilván felértékelte az 1940-44 közötti időszak állami támogatáspolitikájára vonatkozó emlékezetanyagban az állami akciók jelentőségét.

Végül a múltbeli tapasztalat értelmezésére, az emlékezetbeli megjelenítésére befolyással bíró harmadik, legfrissebb tapasztalati korszak a jelen valósága: az állam és a földműves társadalom mai viszonya. Ha ma a gazdálkodók úgy tapasztalják, hogy az állam keveset tesz a válságban lévő mezőgazdaság felemelésére, ha az 1990 utáni akciókat inkább kapkodó intézkedéseknek, mint összehangolt, átgondolt támogatáspolitikának minősítik, ez a tapasztalat nyilván befolyásoló tényező a hatvan évvel ezelőtti felemeléspolitikákról szóló emlékek konstruálásában is.

*A támogatások társadalmi fogadtatása
(Interjúrészletek)*

Benedek Ferenc (sz. 1915) Bögöz

„.....Akkor már nősemer voltam, mert negyvenegybe megnősültem. Gazdakör volt, s tanfolyamok voltak téli időszakba, agrármérnökök jöttek különböző gazdasági iskolákból, Radnótról s Keresztúrról s tartottak előadásokat.

– *S azt az EMGE szervezte?*

– Azt az EMGE. Ez volt az ismeretterjesztés s nagyon hasznos volt, mert én már az első szériába kerültem a gazdasági iskolába s utánam aztán mentek többen innen Bögözből...

– *Vetőmag akciók voltak-e?*

– Igen, akciók voltak a 241-es kalászos búza s a bánkúti az csuhéfejű, ezek akkor voltak nagy ízébe, én is kaptam volt a gazdasági iskolától 10 csemetét, év végén, az első évet mikor elvégeztem, és kaptam két-két véka búzát mind a kettőből, azt is vettük el, csak a bánkúti az nem váltott be, itt.

- *A talaj vagy az éghajlat miatt?*
- Az éghajlat miatt. nem váltott be, nem volt sikeres. Nem volt sikértartalma, nem tudom a talaj-e vagy mi-e de a 240-es kalászos búza az beváltott, kitűnő volt. Azt is termeltük aztán én itt soknak adtam.
- *Ezek időben körülbelül meddig tartottak el?*
- Hát azok eltartottak akkor úgy öt-hat évet, s akkor jött más fajta, állandóan úgy nemesítik mind Magyarországon most is nemesítik, állandóan hát akkor is úgy volt már ugye biztos, hogy onnan kaptuk ugye fiatal voltam, nem nagyon érdekelt az ilyesmi, nem figyeltem oda annyira mind azután.
- *Akkor csak búzafajta volt?*
- Lóhere, lucernát azt termeltünk mert akkor nem volt csorda itt a faluba, nyomásrendszer volt, juhok jártak csak, de aztán ahogy a magyarok bejöttek akkor felfüggesztettük, s zöld ugart tartottunk, bevetettük takarmánnyal, lekaszáltuk s akkor bevetettük búzával.
- *Ezt az ugarfelhagyást ezt a magyar állam vezette be?*
- Igen, az EMGÉ-nek a munkája s akkor, hogy ne heverjen parlagon egy termést levettünk minden esztendőbe arról az ugarról, nagyon jó sikerrel volt. Jól bevált, jó bükkönyös takarmány volt. Zabbal vagy árpával lekaszáltuk. Úgyhogy idejibe lekaszáltuk és megszántottuk, aztán ősszel újból ha szükség volt megszántottuk s hanem bevettük. Vótak búzavető gépek akkor már ...
- *Azokat is ilyen támogatással vették az emberek?*
- Igen, igen. támogatással hogyne, az állam kérem szépen 75%-ott az állam fizetett s mi csak 25%-ott a gazdák, mert nekünk is volt. Csak tudja úgy, hogy ötön társultunk s úgy kaptunk egy búzavetőgépet, öt volt a faluba de mikor egy év eltelt a magyar üdöből akkor már aztán megszapordtak, szakekék jöttek, a vas szakekék. Magyar időbe akkor aztán elszaporodtak, eke aztán annyi volt amennyi kellett.

Huszonnégy után Bögöz nagyon fejlett lett, mert nem azért, hogy dicsérjem de mi voltunk azok akik ezt a szakekéket s a kapálógépeket behoztuk kéröm szépen a búzavetőgépeken kívül. Azt magyar időbe kaptuk. A kukoricavetőgép s minden, azok akkor onnan jöttek.

A vágók aztán jöttek kedvezményesen, nem tudom hány százalékát kellett fizetni, de például Vásárhelyt volt a lerakat, s oda érkeztek meg s akinek ugye kiutalása volt vagy akart venni, mert sokan vettek de az is megkapta a kedvezményt, akkor ugye silókat építettek, öt siló van a faluba, az akkori, mert betonból lett kiöntve mert adtak vasat, cementet, kavicsot, azt fizették s a megcsinálását a gazda.

- *Akkor répvágót hoztak s tárcás boronát akkor már hoztak, vagy még nem?*

- Még nem. Permetező, hát az volt, ilyen házi dolgok, csináltak volt házilag, az volt permetező, ilyen háton hordozható.

- *S arra emlékszik-e, hogy a műtrágya használat körülbelül mikor jött be a faluba?*

- Hát magyar időbe. Péti sőt hoztunk. Nagyon sokat hoztunk pláne kaszálóra. Kaszálókra bevált nagyon, mert az aljfüvet növelte és baltacint, szarvaskerep, az az apró here, az a fehér virágú, s én nem tudom minek hívják, most már elfelejtettem de akkor tudtam, de azok most ki vannak az aljfüvek veszve ettől a sok kollektív műtrágyától, ettől az azotat-tól s ezektől. Volt szuperfoszfát is, az már aztán a kapás növényekre s a búza alá, pótoltuk az istállótrágyát vele, de vegyesen használtuk mindig, addig nem volt műtrágya amíg nem jöttek be a magyarok addig műtrágyát nem tettünk a földre. S hát ugye a juhok ott voltak s kosaraztak, s azt belészántották azt ami rajta lett, nem kaszálták le hanem beleszántották, vagy lekaszálták s beleszántották. Ez volt ilyen zöld trágya. Zöld trágyázás, nagyon bejött volt utoljára aztán a zöld trágyázás. Mert vótak herésök, lucernások.

Bögöz, Szentpál, ezek vezettek a mezőgazdaságba, Fiafalva, Székelykeresztúr, Szentábrahám. Ezek voltak. Mert kaptunk is

ezért egy bikát, az államtól, a magyar államtól, én voltam például kiküldve a megyei főállatorvossal együtt mentünk le Kaposvárra a magyar időbe s minket ott vártak s le voltak értesítve, hogy fajbikákat vásárolunk, szóval, hogy valakinek bika növendéke van s nekem meg volt hagyva, hogy én kell vegyek ilyen sötétebb piros tarkát, mert fakult el egy kicsit a piros, az itt való állományból. mert ide hoztak volt a régi román időbe Svájból egy bikát. Szimentálit.

A bikát Taszáron vettem volt, amit most sokat emlegették, ott...

- *Odáig elmentek?*

- Igen. Egész Somogy megyét jártuk, de uradalomból nem tudtunk venni, mert később lett a kiállítás Budapesten, s azokhoz külföldről jöttek, Svájból vitték a faj marhákat, csak kiscigántól tudtunk vásárolni. Jött vagy öt falu: jött Miklósfalva, Fiafalva, Keresztúr, Szentábrahám, Betfalva, Bögöz. Mindegyiknek a képviselője, egyszerre érkezünk meg Kaposvárra, hétfőn reggel, és akkor a főorvos úr már ott volt, s akkor ott vártak ilyen terepjáró kocsikkal, s mentünk falura. Ott már ki volt hirdetve, hogy kinek van eladó... Nekünk csak ki kellett alkudni. Nekem megmondta volt Lótz doktor úr még itthon, Ferkó, azt mondja te, azt mondja, válasszad a sötétebb piros tarkát, azt mondja, mert ők felelőséggel tartoztak azzal, hogy hág a bika. Az eladó! Ki voltak próbálva, meg volt mondva, hogy olyan apa állatot hajtsanak, amelyik már fedezett, ki volt próbálva, hogy az utód jó. És kérem szépen kialkudtam, Parajdra megérkezett a vonattal, s oda a kisbíróval elmentem én, s elhoztuk. Jött még ide egy pár faluba, Miklósfalvára, igen Miklósfalvára jött, mert az is vett egyet, nem tudom már hol vette, nem emlékszem, de azt tudom, hogy Taszáron vettem egy magos szőke embertől.

- *Akkor meg volt szervezve jól, ez az egész.*

- Jól, nagyon meg volt szervezve.

- *Más állatokat hoztak-e kedvezményesen?*

- Voltak, igen. Akciós kancák Szilágyi Mózesnek volt egy, Kardalusnak az apjának is volt, Szilágyi Mihálynak... Kérem

szépen úgy adták, hogy amikor megcsikózott egy csikót kellett adjanak. A gazda vissza az államnak. Föl kellett nevelje éves korig, nem, hat hónapos korig, s akkor akcióban adták tovább. Adták másnak. A disznót is úgy adták, hogy malacot kellett adni. Nekem is volt. Agyagfalán voltam boltos akkor, nekem is volt. Úgyhogy mikor jöttek be az oroszok nyolc malaca volt annak a kocának. Ez a kondorszörű, mangalica fajta volt.

- *S ezt is adták, a kocát?*

- Igen, a kocát adták, föl voltak búgatva, s úgy adták. Úgyhogy amikor bejöttek az oroszok én kicsaptam itt a mezőre, apósomhoz tudtam költözni mindjárt ott az iskola mellett...

- *S ilyent, hogy valakik hizlalási hitelt kaptak volna, nem volt ilyesmi?*

- Nem.

- *Juhállomány itt volt-e?*

- Volt. Cigája volt. Aztán bejött utána a merinó. De azt a gazdakör vette, szerezte be, vagy ők kapták esetleg úgy, hogy én nem tudok róla. Merinó féle kosokat. S aztán át is álltak volt a merinóra a végén. Már az oroszok mikor jöttek a nagy része már merinói volt, de most megint cigája van itt nálunk.

Ferencz Tibor (sz. 1925) Csíkszépvíz

- *„A magyar időben ide a faluba hoztak-e vetőmagot?*

- Hogyne hoztak volna, volt behozatal, különböző búzafajták, krumplifajták, zabot, rendkívül jó minőségű vetőmagokat hoztak, ami aztán eredményt mutatott. Állattenyésztés terén is szarvasmarhákat, bonyhádi piros marhát hoztak, hoztak különböző mén-telepekről csikókat, voltak itt mének, mén-telepeket létesítettek, annak már négy év után lehetett látni az eredményit, amire a háború bekövetkezett addigra már egy kivirágzása volt ennek az egésznek.

- *Hogy hívták, bonyhádi?*

- Bonyhádi pirostarkát. Azt hozták be, itt voltak gazdák akik kaptak, sokáig még a háború után is aztán ugye amíg megsemmisült a minőségi színvonala, elvesztette a biológiai hatását.

- *Valaki mesélte, hogy akkoriban törzskönyvezték is ezeket.*

- Hát volt törzskönyvezés is, hogyan lett volna, volt rendszeren, fejésmérések voltak, ezeket mind szakszerűen vezették, az EMGE-nek volt megyei küldöttsége is, vezetője, ugye Kozán Imre bácsi volt abban az időben a főfelügyelő, kevés szakember volt a megyében.

Olvastam az EMGE lapját. Mi akik a középfokúba végeztünk, s almérnöki diplomát kaptunk, hárman voltunk a megyébe csak.

- *A megyében?*

- A megyébe, jómagam, Balázs Ignác, hát ez már...kimentünk a negyvennégyes időszakból, negyvenhatba végeztünk. Ez Vásárhelyen volt, a Magyar Királyi Középfokú Tanintézet. Mezőgazdasági szakközépiskola volt, és az akkori időkben megfelelt a mai főiskolai végzettségnek. Úgyhogy a diplomáinkat is úgy ismerték el.

- *Itt a faluban ilyen gazdatanfolyamok is voltak?*

- Gazdatanfolyam volt, én nem voltam abban az időben itthon, iskolába voltam, aztán azután ahogy végeztünk mi is tartottunk több helyen ilyen két hetes gazdatanfolyamokat, Gyergyóalfaluban s Szenttamáson aztán ilyen egy-két napos előadásokat tartottunk több helyen... ugye aztán a háború után összeomlott az egész menet, jött az a kapkodó megoldásoknak az alkalmazása, aztán elvesztette az egész a jelentőségét. Hangsúlyt fektettek abban az időben az állattenyésztésre s akkor az állattenyésztésnek a fellendítése tekintetében takarmánytermesztésre rengeteg heremagot hoztak, lucernamagot, bükkönymagokat, ezeket mind a vetésforgókba, a mezőn, termesztésre, kiterjesztették. Az ugarrendszert Vacsárcsiba szüntették meg azt hiszem magyar időbe, az volt az utolsó. Kedvezményes volt, mert mindamelllett, hogy kapta de kedvezménnyel kapta a vetőmagot.

- *Gépet, füllesztőt, szecskavágót, kapott-e valaki?*

- Füllesztőt azt igen, nekünk is volt, mi is kaptunk, de aztán ezeket a vetőgépeket s kistárcsákat a gazdakörökön belül szervezték meg. Úgyhogy egyénileg nem sok volt. Kapálógépeket ilyesmit, szakekét azt vásároltunk, de kevés volt a faluba, inkább a gazdakörökre fektették a hangsúlyt. A gazdaköröktől az ember a vetőgépeket kölcsönözte, szelektort, ilyesmit. Addig nem volt a faluba szelektor.

- *Azelőtt műtrágyát használtak-e?*

- Magyar időbe kezdődött ez, addig nem volt, legelső volt a péti só, azt Péten gyártották s úgy nézett ki mint a só, s nálunk úgy hívták péti só. Az ilyen nitrogén műtrágya volt, az az első volt amit hoztak. Szuperfoszfátra nem emlékszem, nem emlékszem vissza szuperfoszfátra,

- *S arra, hogy hogyan kell használni, erre megtanították?*

- Hát arra volt utasítás s a gazdakörök előre ezt népszerűsítették. Az emberek úgy általában idegenkedtek abba az időbe tőle, még azután is. A ...még szinte mondhatnám azt, hogy a felszabadulás után, most kezdtek az emberek rájönni, mert addig csak mondták, ó a műtrágya csak műtrágya s nem ér az semmit, s erre s arra, s most az emberek odaalakultak, hogy el se tudják képzelni anélkül.

Itt a lóállományt s a szarvasmarha ...sertést, magalica disznót is hoztak, pulykát, baromfi tenyésztés vonalán is...

- *S juhokat is hoztak?*

- Juhokra nem emlékszem, az állatokat azt rendszerint hozták, úgy a szarvasmarháknál, mint a lovaknál, azt már hozták Svájcból annakidején, mert azelőtt mindig az itteni gazdáktól vásárolták fel a jobb állatokat, melyiket mondjuk itt vásárokon mutattak be, most már ez akciós menet volt. Külföldről hozták be. S ennek is valami hatása kellett látszodjon. Hát persze. Aztán legjobban a lótenyésztésnél domborodott ki. Ott rendszeresen hozták a ménlovakat, lipicait, telivéreket hoztak, a fedezettetés ugye az ingyenes volt.

- *Állami segítséggel építettek itt a környéken abban az időben?*

- Istállót egyetlen egy mintaépületet tudok, a Tolvajosit, az a kabana vagy minek hívják, az a vendéglő, az kimondottan mintaháznak volt építve s ott volt egy minta istálló, svájci módra volt építve, azt még most bontották le a GOSTAT idejében. Azt a legelőt nekünk adták ide s aztán az volt a feltétele, hogy ilyen összeomlóba volt, hogy bontsuk le s aztán lebontottuk. De elől az a ház, az épület, az komoly berendezett épület volt. Magyar időbe építették.

- *És magángazdáknak, kisebb épületeket?*

- Egyetlen egy dologra emlékszem vissza, azt édesapám mesélte el, hogy azt mondja képzeld el, hogy akartak itt építeni az egyik gazdánál egy modern trágyatelepet. S nem egyezett belé. A gazda. Nem engedte meg,

- *Mintának akarták?*

- Hát mintának akarták, hogy a faluba demonstrálják, mutassák meg. S olyan gazdát választottak ki, aki nem egyezett bele. Aztán, hogy mért dőlt dugába, hogy másnál nem építették fel, azt nem tudtam meg.

- *Voltak-e a faluban akkor arany-ezüstkalászos gazdák?*

- Hát aranykalászos gazda az nem lehetett falusi ember, mert ahhoz már végzettség kellett. Ezüst kalászos volt az, aki a két hetes tanfolyamot elvégezte.

- *ONCsA-ház itt a környéken nem volt?*

- Nem tudok róla. A legközelebbi ONCsA-ház, amiről tudok, az Dédán volt. Ott egy egész utca...ugye akarták, hogy ott az a rész fejlett legyen, ez az egész gazdasági akciók amik magába foglalták az építkezést is. Épült a len gyár Menaságon, még volt valahol, nem tudom, Gyergyóba valahol, Szárhegyen s Udvarhelyen volt valahol.

- *Keresztúron volt. Itt utakat nem építettek?*

- Ez az udvarhelyi szakasz modernizálva volt az akkori viszonyok szerint, s akkor ugye aztán villanyt bevezették a Hargitán keresztül, mind mondogatták, hogy nézd meg, fenyőfából vannak azok az oszlopok, s azokba a szállító szövetekbe bepréselték az olajat, pakurát mit tudom én minek hívták, s az egész át volt

itatva, hogy hosszan tartson az anyag. Hát a villanyvezetés abban az időben csak a városnak szólott, falun nem volt, falun később kaptunk villanyt.”

Zakariás Péter (sz. 1918) Csíkszépvíz

- „*A magyar időben itt a szépvízi kisiparosok hol jutottak hitelhez?*

- Valaki, aki nagyobb hitelt vett fel, mert volt eset, hogy könnyen megúszta a törlesztést, mert változott a helyzet...

Nem tudok a háború után, volt, de azok mind balul fogtak melléje, de ebben az időben, hogy hitelt vett volna fel valaki arról nincs tudomásom.ezön a vidéken keveset használtak.

- *Hoztak vetőmagot ide a faluba?*

- Annak megfelelő terület kellett, kaszálókon ment volna, baltacímossal akkor is sokan foglalkoztak, abban az időben hozták a Gyimes völgyébe a baltacím magot, telepítették a csángóknál. Bevált, még most is látszik. Meg lehet pontosan ilyenkor nézni, hogy hogyan néznek ki, az oldalak veresek.

- *Szóval ez nem veszett ki akkor?*

- Nem s állandóan próbálják telepíteni tovább.

- *A négysoros rozs, az milyen volt?*

- A négysoros bácskai rozs! Annak ilyen feje volt ne, ilyen nagy, egy fejben volt 86-90 szem. A négysoroson volt a kalász. Nekem is volt, még most háború után is, vettünk, hát mikor csépeztünk a zsák egy perc alatt telt meg gabonával, úgy eresztett. Gondolja el, mikor egy fejbe van 86-90 szem, na egy fejen, egy rozson, azért hívják négysorosnak, mert azon a fejen négy sorba volt a mag. Ugye az árpának például van olyan, amelyik csak kétsoros árpa, de van négysoros árpa is. Csak azt hiszem az őszi árpa, itt nem termelik.

- *Jó fajállatokat hoztak-e?*

- Állatot, apaállatot, szóval általában igen, amelyiket aztán szaporították. Ezeket a jobb gazdákat bevitték, már aki akart, elvitték tanfolyamra, Gödöllőre, hogyne, hát ott volt egy nagy mezőgazdasági központ. Mondom, ez a Gál Imre, Szatmári Péter,

Antal András, a doktornak az apja, ezek mind ilyen izék voltak, kitétetett gazdák na hát, mert a tanfolyamot elvégezték, azután az állam küldött ilyen fajállatot és faj magot, vetőmagot, s avval gazdálkodtak.

– *S ez a terményen is látszott?*

– Hát nekik igen. Az ők zsebükön is. Ki nekiállott s odatette a fejit. S akkor pedig minden gazdának igavonó állatja volt jó, és szerszám is volt, s az akkori mezőgazdasági technika szerint gazdálkodtak. Akkor jött be a műtrágya is. Hogy is hívták? Péti-só. Akkor, hát mi nem kaptunk, szóval az örmények, az örményeknek nem kedveztek, sőt egy időben nagyon ellenségünk voltak, az előljáróság.

– *A helyi?*

– A helyi, a helyi. Például apám kereskedő volt, gabona és fűszer, szóval fűszeres volt, ilyen vegyeskereskedés, s itt volt a kukoricaraktár ebbe a szobába. Hát akkor csak raktárnak volt építve ez a ház az egész, magyarul megmondva. Volt a Hangya szövetkezet. Az anyaországba na, mert így lehet megkülönböztetni. Erdélyt nem hívták anyaországnak. S ugye Hangya szövetkezetek voltak, minden faluba volt egy Hangya szövetkezet, jól ellátott üzletek voltak, az a Hangya szövetkezet fel is vásárolt terményeket, viszont ugye volt készlete amit a lakosságnak el tudott adni, szóval amire szüksége volt a lakosságnak, edény, ilyen gyapot fonal, festék, akkor házilag festették az ilyen szőttéseknek való dolgokat. Magánkereskedő annyiért adta amennyiért akarta. A szövetkezet pedig annyiért kellett adja amennyiért a központ megállapította.

– *Kukorica kereskedelem is volt?*

– Megszűnt. A Regátból ugye nem kaptunk s a magyarok nem küldtek. Nem küldtek lisztet sem. Most még hoznak Magyarországról ezt a lux lisztet,

– *Ilyeneket lehetett olvasni, igaz búzalisztről olvastam csak....*

– Búzalisztet hoztak. Hoztak finom kenyérlisztet, akkor hoztak nullás lisztet, 0, 00, 000-ás, volt sima s volt grízes. Ugye a

grízesből lehetett azokat a finom különös tésztákat csinálni. Csak a kenyérliszt, nullásliszt az ment, akkor bejött a jegyrendszer.

– *Ez a háború előtt?*

– Hát ugye negyvenben, amikor bejöttek akkor még nem jött be a jegyrendszer rea egy olyan másfél évre. Hitler egyik országot foglalta el a másikba vonult be, minden... Szóval érződött a háborúság. Akkor bejött a jegyrendszer s olyan volt a magyar rendszer, hogy aki búzát nem termelt annak adtak jegyet, kenyérjegyet, szóval liszt jegyet, úgy mondjam, mert lisztül adták ki, aztán otthon megsütötte, azt csinált amit akart. De aki búzát termelt például a gazdaságba, annak nem adtak liszt jegyet. A magyar világba adtak cipőtalpat kiutalásra...

Nem volt ez a mostani menet, ahogy van, hogy egy tyúkot nem tudsz tartani, ellopják, bárányt, vagy egy disznót, a zárt ajtódon bejönnek, az nem létezett!”

Orbán Mihály (sz. 1921) Ajnád

„...Egy háborúban levő ország, mint Magyarország akkor, erőn felül teljesített abban az időben. Mezőgazdaságban is, és mindenben. A gabonátárolók, s a sok ONCsA-telep, s azok az utak.

– *Itt ONCsA-ház a környéken volt-e?*

– Itt nem, itt a környéken, mert itt az építkezés magánereőből s kalákából megvolt. Akkor megépítettük azt a sok... hát Szere-dában ki építette azt a nagy raktárt? A vasúti felüljárónál....

– *A malom mellett?*

– Azt a magyarok építették. S a városi vendéglőt vagy szállodát, azt is. Ott az ortodox templom mögött.

– *A terménybeszolgáltatás milyen volt?*

– Elő volt írva, hogy két gabonából meg lehet hagyni 250 kilót egy személyre, a zab nem érdekelte különösebben, azt felvásárolta az állam, de a kenyérgabonát, s akinek nem volt búza vagy nem termelt azt meghagyták árpának, de a családnak személyenként meghagytak 250 kilót. A többit nem elvették, hanem hatósági áron átvették.

- *Hol tanultak mezőgazdasági szakismereteket?*

- Kézdivásárhelyen, ott végeztek akkor, innen a faluból többen végeztek gazdasági iskolát, a kézdivásárhelyi gazdasági iskolában, azok mintszerűen gazdálkodtak, szépen a gazdasági iskolát végzett emberek. Úgy gazdálkodtak. Amennyire engedte a pénzük is.

- *De a szeredai nem ugyanolyan jellegű volt?*

- De igen, nem tudom, hogy miért mentek mégis oda Kézdivásárhelyre. Egyházas kereten belül volt, úgyhogy egyházas szellemben nevelték...

- *Már akkor termelési verseny volt szervezve...*

- S kiállítás... Mezőgazdasági kiállítást elég gyakran csináltak. Minden esztendőben volt termény- és állat kiállítás.

- *Voltak-e tanfolyamok nőknek a negyvenes években?*

- Főzőtanfolyamok voltak, s nemcsak főzőtanfolyamok, hanem gazdasszonyt neveltek belőle, talpraesett gazdasszonyokat neveltek, megtanították arra, hogy mit kell tudni egy gazdasszonynak. A szövéstől a hímzésig, a gyermeknevelésig, mik azok a fontos tudnivalók, amiket egy szülő asszonynak tudnia kell. Azt belénevelték, s ilyen nem is egy volt, hanem sok volt. S emellett ott voltak a zöldkeresztes nővérek. E nélkül a falusi ember... no, igen úgy-e megtanulták az öregektől a régi gyógymódokat, hogy mit mivel kell állatnál, mert akkor nem volt minden faluban állatorvos, hanem úgy gyógyították, ahogy ők tudták. Olyanokat is, hogy nem értem most sem, hogy azt miért kellett a sercegő üszög ellen farkashúst... Amikor egy farkast meglőtték a húsát megvették az emberek, s megszáritották, az el volt téve.

Volt tanfolyam, s az emberekkel megszerettették a földet, s volt kedv! Falun is rendeztek ilyen vándortanfolyamokat. Belekóstolt, s ha újsághoz jutott tudta tovább képezni magát, s gyarapítani azt a kevéske tudást, amit megszokott az apjától vagy a nagyapjától, azt aztán gyarapította. Mert semmit sem szeret az ember, amíg nem kezd tudni s akkor kezd szeretni, amikor megismeri azt, hogy miről van szó.”

Eröss Árpád (sz. 1923) Csíkszentmiklós.

- „*Itt a faluban voltak-e állatakiók abban az időben?*

- Tenyészállatokat adtak s törzskönyvelt üszöket. Az állat előre törzskönyvelve volt, fülszámmal ellátva, s az ilyen tehéneknek a borját adták ki. Volt itt a faluba is aki kapott, azóta is annak az embernek jó állatállománya volt, mert ő abból a fajtából fogott. Sokáig meg volt annak az embernek az a tehénfaj.

Ezeknek a törzskönyvezett állatoknak volt mindig egy államilag megbízott személy, az vette a tejből a mintát, azt nyilvántartották s azért a tejért többet adtak.

Tenyész üszöket adtak, aki kapott abból azután is szép tehenei voltak.

- *Más kedvezményt kaptak-e akkor a gazdák?*

- Adtak még Sack ekéket, vetőgépet még cséplőgépet is bizonyos lejáratú hitelre, kapálógépet. Később aztán itt a faluban levették a mintát, s csinálták a kovácsok, s az üzletbe is megjelent sok de meg se közelíti az eredetit, annyira tökéletes kiségek voltak.

A kanalas vetőgépek voltak, az állítható volt attól függően, hogy milyen vetőmagot vetett. Ilyen kicsi vetőgép még most is van a faluba, meg lehet nézni, még használják. Aztán még kézi darálókat lehetett kedvezményesen venni, szecslovakagót.

A Sack eke az olyan volt, hogy a kormánylemez felszíne tüköracél volt s a belső fele acél, az nem törött el. Nagyon sokáig tartott, nem rakodott, akármilyen földben lehetett szántani, ha nyers volt, ha vizes, az olyan volt, mint a tükör.

Műtrágyahasználat akkoriban kezdődött a péti só ismert volt.

Tanfolyamokat faluhelyen tartották a községi jegyzők, a tanító, a pap. Többen voltak a faluban ezüstkalászos gazdák.

Amit ott tanultak abból valamit fel lehetett használni?

Hát érdekes, hogyne lehetett volna! Kinek tehetsége volt, hogy azt amit mondtak felszedje - mert elég érthető stílusba volt minden előadva - s az ember meggyőződött, hogy jót mondtak.”

Lukács József (sz. 1924) Bikafalva

- „*Milyen mezőgazdasági gépek voltak akkor a faluban?*

- Vetőgépe, rostája volt a gazdakörnek s más gépek, ezek...

S ezeket mind kedvezményrel kapta, rosta... ezüst szelektor volt, olyan színe volt, ezüstösre megfestve s aztán az el is tartott csak aztán kivitték, aztán a DAC-hoz került, a kollektív ugye aztán jött a nagybani termelés s akkor villanyal hajtott rostákat szereltek, mert az kézzel hajtott volt.

- *S ezeket a gazdakör kapta?*

- A gazdakör kapta, aztán hogy milyen kedvezményös áron? Valamit a gazdakör is fizetett csak akciós árak voltak, például aki tanult az iskolába, mezőgazdasági szakiskolába annak 75%-os kedvezmény volt adva gépvásárlásra.

Az itteniek hol tanultak mezőgazdasági iskolákban?

Keresztúron volt téli gazdasági iskola s Csíkba a katonák hol vannak, ott volt egész éves gazdasági szakiskola. Ott a katonák hol vannak a hegy alatt, Nyírös vagy minek hívják. Ott volt, igen, én is ott voltam. Magyar Királyi Mezőgazdasági szakiskola volt.

- *Felvételizni kellett, vagy hogy jutott be oda?*

- Hát én kértem a felvételemet s aztán felvettek s ott voltam, s aztán olyan szerencsés voltam, hogy a második évet nem tudtam eltölteni, mert októberbe elvittek katonának. Ide a levettékhez.

- *Itt a faluban gazdasági tanfolyamokat szerveztek-e?*

- Hát itt nálunk nem volt, mert minden kezdetleges volt, innét még bátyám volt Keresztúrra téli időszakba a gazdasági iskolába, innét a faluból nem volt más.

- *Ezekből a gépekből amikről beszéltünk, ezekből magán ember kapott-e vagy csak a gazdakör?*

- A gazdakör kapta, magánembőr nem is vásárolt, mert nekünk volt addig már nagyapámtól maradt ilyen vetőgép, avval vettünk.

- *Lóvontatású?*

- Igen, lóvontatású volt, nagyapám mintagazdának volt nyilvánítva az első háború előtt. Aztán, hogy ő hogy kapta volt, mert

minden gépje volt már neki, ami a mezőgazdaságba akkorjába eléfordult. Ami egyszer akkor korszerű volt, abból minden volt.

- *Akkor most negyven -negyvennégy között a gazdakör kapott gépet így kedvezményesen?*

- A gazdakör igen. S akkor kaptak még, akciós marhákat, akkor jöttek volt azok, az is jutányos áron volt, akkor még gyermek vótam, azt az arányt nem tudom, hogy mennyi volt a kedvezmény. De ezt tudom, hogy aki iskolába volt annak 75%-os kedvezmény volt. Aki iskolába volt, az ha vásárolni akart ilyen mezőgazdasági gépöt, 75%-ot az állam fizetött.

- *Arra emlékszik-e, hogy azok az állatfajták, amiket akkor hoztak, jól beváltak-e s meddig tartottak?*

- Hát azok addig tartottak amíg a muszkák elvitték s aztán a marhákot is amíg levágták, a marhákból még a negyvennyolcas évekbe még voltak. Azok kiváltak mert ilyen, hogy mondjam inkább ilyen pirostarkák voltak, ilyen zsemletarkák, s aztán azok kiváltak, mert ez volt a nevék is, hogy dunántúli pirostarka, aztán úgy a piacon lehetett látni szinte minden faluba volt ilyen.

- *S beváltak erre a vidékre?*

- Be hogyne, nagyon bévállóak voltak. Azzal feljavítottuk teljesen a gazdasági állapotokat. Mindenféle apaállatot is hoztak aztán avval frissítették ahol nagyobb mennyiségbe voltak. Azok nagyon beválóak voltak, mert sokkal nyugodtabbak voltak mint az itt való állatok. nyugodtabb vérűek voltak, nem voltak olyan vadvérűek, mint az itteniek, mert nálunk is volt, mert bikákat is neveltünk s adtuk tenyészállatul el, Keresztúron volt minden ősszel bikavásár, állatkiállítás. S aztán ott adtuk el, de mondom, hogy azok sokkal nyugodtabbak voltak, mert azokat el lehetett kötélön is vezetni de a miénköt kapocán nélkül nem lehetett elvezetni.

- *Arra emlékszik-e, hogy a magyar fehér marha itt még létezett?*

- Igen, volt itt, amikor a pajtába mentek be fordították a fejüköt, nem fért a szarvuk be.

- *Kisebb állatot hoztak-e, más vidékeken baromfi akciók is voltak...*

- Nem voltak itt nálunk afféle dolgok. Tudja, ezök vidékünként változtak. Mert voltak szegényebb vidékek, s olyan is volt, s a más: itt is kapott vagy három embör, csak szomorú volt, mert a pénz kellett nekik, nem a tehén s eladták hamar, de nagy családosoknak adtak, azok úgy kapták volt ingyen. Hamar túltettek rajta, úgy, hogy a háborút nem is igen érte a legtöbbé meg, mert addig eladták.

- *A nagy családosoknak itt még más támogatás volt-e, mert voltak vidékek ahol az ONCSA épített házat...*

- Hát azt tudja tisztán nem tudom, nem mondhatom, de itt is valami volt abból ilyen építési segélyakció, például nem házra hanem istállóra. Itt is volt csak lebontották egy részit, Miklós-falván megvan az ilyen mintaistálló.

- *S ilyenről, hogy minta trágyatelep, ilyenről hallott-e?*

- Az is volt de abból kevés valósult meg. Tudja az olyan volt, hogy egyszer meg is kellett győzni az embereket, hogy úgy jó s akkor jött az is, hogy hát mindenki nem szökött neki a dolognak akkor se mind most, voltak ilyen akadályok, például volt, akit mondtam, hogy a gazdakör elnöke volt, annak silógödre volt. Az is állami támogatással volt, ő csinálta, máskülönben ő bonyolította le, csak volt valami támogatás is.

- *Szakács Zoltán híres megyei vezető ember volt abban az időben, országgyűlési képviselő, pártelnök, EMGE elnök, ő bikafalvi volt?*

- Igen, például Szakácsot annyit üldözték, volt akinek nem tetszött ugye háborús szag volt a negyvenes évökbe, itt is kellett volna a hadikölcsön, kölcsönt kellett volna jegyeztetni, gyűlés volt, hogy ki mennyit jegyöz de volt egy család, nekik valami konfliktusok volt Szakáccsal előzőleg, s aztán ezök nem kaptak akciós marhát, igényöltek de nem kaptak, s az ugye a Szakács kezében volt, mert ő volt az EMGE elnöke Udvarhelyen s ő rendözte ezöket az akciókot, hogy merre, hogy, s meddig. Aztán azt mondták ezök a gyűlésbe, hogy ök nem iratnak hadikölcsönt, mert nekik sem adott az állam semmit. Aztán hogy eztöt milyen formába tették

papírra nem tudom, csak elég az, hogy őket kettőjüket, az öregöt is, a fiát is letartóztatták s elvitték Kistarcsára.

Szakács kapott akkor akciós állatot, választott magának hetenyoilat az akciós marhákból, az ő kezébe volt, aztán erre föl nagy volt a tűz, tüzeltek reá, hogy magának kiszedte a javát, ebből elég baj került azután, az ellenközésből...

– *Valamiféle új gabonafajták jöttek ide akkor?*

– Igen. Búzából is, zabból is jött. A bánkuti s az odvasi volt, ez a kettő. Zászlós zab, úgy mondták. Bánkuti zab is volt, az még máig is fungál, mert az annyira béválott, honnan került, honnan nem, nem tudom, de az annyira bő termő volt, hogy ami zab volt addig nekünk, még egyharmadát se terömté mind az amikor béhozták. S olyan nehéz volt, hogy egy hatvékás csihánzsákba egy mázsa gabona beléfért. Ez még máig is fennmaradt. Ugye nem eppen olyan tiszta állapotba de azért még most is van. Én ismertem a szemit, s hogy ez a kollektív lejárt, ez a kollektív mestörség, azután arra szereltem, s a búzából is olyan formát szereltem.

– *Még milyen gabonafajtákat hoztak akkor?*

– Sok mindent tudja, mert akkor volt ez a szöszös bükköny, a magyar üdőbe, akkor természetették s aki akart természeteni az is bévált termény volt. Aztán hallottam a fogságba, mert ugye békerültem fogságba, Pozsonynál elfogtak – aztán ott gazdászkodtak a széköly határörök – mü gyermekök voltunk, mert tizenkilenc esztendő s vótam, aztán mocskolták a magyar üdöt egy része, hogy erőltették, hogy bükkönyt termeljenek ne töröbúzáat termeljenek, de hát a bükköny többet ért, mert drágább volt a töröbúzáatól a bükköny, mert úgy ahogy mondta, hogy más vidékökre vitték, hogy szaporítsák hát azért volt természetve mert nagyon sok volt a fehérje benne. Annyira dús volt fehérjébe a szöszös bükköny, hogy nekem volt tíz malacom s meghagytam s hat hónapra s félre 125 kiló, s 115 kiló, s mind 100 kilón fejjel voltak. Bükkönnyel ettettem. Azután még egyszer ettettem, még voltak meghagyva de azok csak 7 hónap után mentek 100 kilón

fejfel. Nagyon jó termés volt itt, az itt való vidék nekivaló, jól termött. Nem zsarolta a földet, gazdagította, mert a pillangósok ugye gazdagítják

- *Abban az időben volt beszolgáltatás is. Ez súlyos volt?*

- Nem volt az. Ahogy a háború megkezdődött, negyvenkettőbe, akkor már jól emlékszőm vissza, hogy apám nem akarta hagyni, hogy menjek iskolába. Azt mondta, hogy dolgozni kell s így s úgy, s aztán addig uzsukáltam rajta míg beleegyezött, hogy menjek ha menni akarok, ő egy lépést sem menyen sehova mondta, s aztán én vettem föl magamot, s azután úgy tanultam, hogy ne kelljen fizessenek, ösztöndíjas voltam, aztán akkor volt egy olyan törvény, hogy mindenkinek meg volt állapítva, mezei munkát végzőnek, 200 kg búza. Fejadag. Azon föjfel eladhatta a falujabelinek, csak azt be kellett jelöntenie, hogy kinek adta el. Mindenkinek annyi járt. Mi nem kaptunk ilyen jegyöt, mert valamikor aztán jegy is lett belőle, azoknak az állam adott nem tudom 180 kiló lisztöt, valami ilyesmit, de azt meg kapta, ha fönn a havason dolgozott s ősszel hazajött, akkor egybe azt a lisztöt kikapta. Úgy, hogy megvásárolhatta jutányos áron. Úgyhogy nem volt ilyen beszolgáltatás egy ilyen akció volt, hogy városinak nem tudom pontosan, 170 kiló volt-e vagy 150 kiló, de tudom, hogy a falusi gazdaságban dolgozó emböröknek 200 kiló volt. S ide nálunk is jöttek mert volt nekünk is fölösleges gabonánk, s jött ilyen Némötországba tekergő cigán, ugye magyaridőbe haza szorult onnan, s aztán jött pálcáson, s sorba voltak a gabonásba a zsákok rakva s külön volt a vetőmag, s abba az esztendőbe úgy lehet egy kicsit vizes esztendő volt, ilyen ragadálymag több volt a búzába, s nem volt olyan a búza mind ahogy kellett volna, s aztán a réten vótak jó búzák, az külön volt rakva vetőmagnak. S azt mondta nekem ebből kell. Abból nem kap mondom, senki mert az vetőmag. Elment, s azután hallottam, hogy hát a nagygazdák nem akarnak adni...

- *Nem emlékszik, hogy akkor építkezés lett volna, vagy középületet felújítottak, iskolát, óvodát?*

- Iskolajavítás ilyesmi volt, s hídmérleg építés. Tudom, hogy az állam valamennyi segítséget adott arra a gazdaköröknek, s nem tudom miknek, ugye most, hogy van ez a hogy mondják, Sapard, Új Kézfogás...

Az utat azt az állam javította, az országutakat s a községi utakra kirótták a községből, hogy két szekér kavicsot, s kinek mennyi fogatja volt, s így béosztva annyi kavicsot kellett kivigyen, s az országutját azt végig hengerelték, jobb út volt mint most az aszfalt úgy lehengerelték, akkor az út takarítónak volt adva seprű a kezibe s lapát, s ahol egy kicsi gödörforma lett azt teli kellett tölteni újra leverődött, úgy hogy nem volt döcögős, ez volt a magyar üdőnek a legnagyobb eredménye... Mikor felértünk Udvarhelyre ott le volt betonozva a Kossuth végig, akkor betonozták le.

- *A város között nem kockakő volt?*

- A város között kockakő volt, de itt fel végig betonból volt öntve, körülbelül 80 centi mélyen a föld ki volt szedve, s elhordva s kőalap volt töltve emlékszem, mert egyszer biciklivel egy szekér kórét kerültem el s alig-alig úsztam meg, hogy belé nem estem. Én azt tudom, hogy mikor fölértünk oda, ha szekérrel mentünk, akkor is mondtuk, hogy na itt van Magyarország. Nagyon jó utat csináltak volt, magyar időbe. Sok eső is volt abba az időbe, különösen 39-be nagy árvizek voltak. A határról behordták a követ s az út szélire kétfelé volt hanyva, s azt mind beléhengerelték s törték géppel s kézzel s mindennel, rendbe volt téve az út. Annál több nem is történt, annál jobb mint az út csinálás, akár merre mentél az országba mindenütt jó út volt."

Lukács Péter (sz. 1925) Csíkszentsimon

- „*Ennek a keményítőgyárnak az építésére emlékszik?*

- Ez már negyvenhárom, negyvenkettőbe épült azt hiszem.

Tehát megjött egy mérnöksoport, ketten hárman is voltak, édesapám révén, hogy bíró volt odamentek hozzá, és kihívták a területre, hogy hol szeretnének építeni, mert biztos már szemrevételezte valaki nekik. És ott folyt egy patak akkor le, ma már nem, mert a sok ártézi kútja a keményítőnek elszívta, tehát kihasználta úgy, hogy ma már nem folyik, jó kemény patak folyt le. Ez a keményítőgyárnak igen lényeges mert pityókából dolgozott volna s dolgozott is persze, ameddig tudott menni, rengeteg vízre volt szüksége. Na és édesapámék kivitték a terepre, még valamelyik községi tanácsossal, széjjelnéztek, na aztán egyezkedtek, hogy lehetne, nekik pénzük a talajra nem sok volt, a területre mert ugye elég drága volt akkor a föld a negyvenes évekbe.

Hanem aztán édesapám, lévén, hogy községi bíró volt, hát a tanácsot összehívta és rábeszélte az embereket, hogy adjuk ki harminc évre, mert harminc év volt az utolsó terminus, amely után már nehéz volna visszaszerezni. Na hát mit csináljunk, hát harminc évre lekössük, s majd ha az állam megtelepedik s beruház s a többi, kiteljesedik akkor mint tulajdonosok annyiért adjuk el biztosan nem ennyiért mint ma adnók. S akkor lesz munka s pénzlehetőség, tehát azért is fontos volt, mert Románia vette fel és ma is a román vidékek, a Regát veszi fel a mi pityókánkat. Akkor szintén úgy volt. Megjött a magyar világ és megmaradt a pityókánk, vagyis már nem tudtunk termelni, a gabonatermesztés viszont igen csekély jövedelmet biztosított. Így aztán megegyezett a tanáccsal, hogy harminc évre, évi egy pengő haszonbérért adta ki a tanács.

Na persze aztán az egyik, sajnos – nem sajnos mert mi se történt belőle – egyik tanácsos feljelentette édesapámat a főispánhoz, az akkori magyar főispánhoz, hogy valami korrupció történt, mert hát benne volt a tanácsba, nem mondom a nevét, aztán édesapámat fel is hívatta a főispán, na mi a helyzet bíró, mi

történt, milyen üzletet köttek satöbbi, s édesapám elmondta: tehát eccer a pityókánkat van hova eladni, egy csomó munkalehetőség az embereknek mert hát akkor a napszám volt, egyéb nem volt, a jobb gazdáknak ezelőtt vagy szolga vagy pedig napszámos. Na aztán előadja édesapám: így és így csináltuk. S azt mondja, na ne féljen bíró úr azt mondja, jól ismerték egymást, mint ahogy ma is ismerik a főispánok a tanácselnököket, na ne féljen bíró úr, magát Horthy Miklósék nem pénzelték le.

Aztán a gyárat építeni kezdték, egyetlen egy talán még mérnökije se lehetett, mesternek hívták, és az az egész üzemet tiszta egyedül felépítette, futott jött-ment beállította a szakembereket persze kőművest, ácsot, stb., majd aztán jött mérnök is persze, amikor a berendezéseket kezdték szerelni be, és igen hamar idő alatt a fiatalság – tizenöt tizenhat, tizennyolc éves fiatalok nagyjából, hát persze felnőttek is voltak – elég jó keresetet tudtak ott biztosítani maguknak. Ez volt a keményítő és megindult, elég jól ment, hát aztán a vízből nem lett elég éppen igaz mert aztán fogyott a víz, az időjárás is olyan volt, aztán akkor kutat ástak körülbelül olyan hat-hét méter átmérőjű kutat, mind a rendes kút, lementek volt vagy tizenöt-tizenhat méterig, na de végül aztán majd fogtak és aztán biztosítva volt a víz mégis.

- Az a berendezés amit a magyarok felszereltek az úgy meddig fungált?

- Hát az a háború alatt, persze az megindult, azzal a berendezéssel ment biztosan olyan húsz évet. Majd aztán modernizálták persze és mi több, szeszgyárat is építettek melléje a hetvenes évekbe, azelőtt csak keményítő, glukóza dextrin, zeamil tehát ezek a termékek voltak, de akkor hogy leszögezzem a dolgot maga az üzem nem egyébre volt, hadianyag, robbanóanyag maga a keményítő a tri-2-nek a gyutacsa, ennek az előállítására volt, de ezt még senki nem tudta, csak a háború után ismertük meg a miértjét. És azután persze iparilag aztán ment kikísérleteztek több féle, hogy is hívtuk azt Japánban csinálták, amikor erjesztésre például a szesznel is, az enzimet itt kikísérletezték itt az üzemnél nálunk.

Mérnökök jártak ki Bukarestből, állandóan éveken keresztül itt dolgoztak. Többféle terméket, például a glukozából nyerve ilyen édességeket...

A magyar világba aztán mindjárt az első év után már negyvenegybe, s még negyvenkettőbe már elindult a folyamat a mezőgazdaságnak a fellendítésére, mert bizony eléggé el volt maradva, mert hát a székely, még most is túrjuk a földet ekével, tehénnel, stb. Na hát elég, hogy aztán fajállatokat hoztak, lovakat, de különösen borjukat, igen-igen nagyon olcsón, akkor itt egy jó gazdát megkértek, hogy itt építsen egy olyan istállót, amelyet az állam tervez meg, az anyagot adni kellett és teljesen, díjmentesen felépítették az istállót, úgy ahogy az állami szabványnak megfelelt, csak hát itt Simonba nem igényelte senki elég sajnós, édesapám igényelhetne volna mert elég jó gazdaember volt, egy olyan közel 20 hektáros szántóterülete volt.

- *Ebből a negyven-negyvennégy közötti időszakból arra nem emlékszik, hogy valami újfajta gabonákat hoztak volna be?*

- De igen! Az egyik, a magyarok amikor hozták az egyik legkiválóbb búza a sikértartalmát tekintve, ma már nincs, úgy nevezték a bánkúti, ezt úgy emlékszőm a kolozsvári szakemberek természetették, kísérletezték ki, hogy honnan, nem tudom... Ez nagyon-nagyon piros, és amikor a magyarok bejöttek és gabonát kellett beszolgáltatni, akinek többje volt, meg volt a szabály akkor is, nem sok az nem volt veszélyes, hanem amikor mérték, már tudtuk, nyolcvankét kiló volt maximum a búza fajsúlya. Nyolcvanhat, nyolcvanhét, olyant mérték, hogy műszerük már akkor a magyaroknak volt, hát azt mondták a Bánátba ilyen nem terem. Nem terem mert, mikor jól sikerül, érdekes addig amíg be nem jött a bánkúti búza, az nagyon ritka év amikor megbírta a telet, az addig természetett búzáink. És utána már többet nem, persze a mostani búzák is megbírják, nincs baj, de nem az a kék színű, ha elharapjuk kék színt játszik és nem fehérét. Amelyik fehér színt mutat annak gyenge a sikértartalma a sütőipari értéke, hogy így fejezzem ki.

- *A takarmánytermesztést akkor segítették-e?*

- Igen, igen. Azt is hoztak magokat kiválókat, akkor az aranka megtámadta a here táblákat, egyik legjövedelmezőbb volt amikor heremagot termesztünk, például még ebbe a kommunista rendszerbe is. Úgy ötszörös árat adtak a többi terményhez viszonyítva, hát akkor valahova azt hiszem iparilag is felhasználták a heremagot.

- *Nagy teher volt-e a beszolgáltatás, akkoriban a Jurcsek-törvény idején?*

- Egyáltalán nem volt nagy teher, mert jó gazda embereknek is búzát adtak, nem hogy beszolgáltattak, hanem adtak, mert a rozs, az árpa, ezek nem számítottak itt csak a búza volt a fő.

- *Középületeket építettek-e, javítottak-e?*

- Igen! Magyar világ alatt négy óvodát építettek az édesapám ideibe, és a vasút mellett, ott hány terem is van? Négy. Ezek akkor épültek a magyar világ alatt. Hát ez már biztosan állami támogatásból lehetett, abból volt lehetséges, mert különben a község ezt a két nagy épületet nem tudta volna felépíteni.”